

DE VERMEESTERING VAN BONTOE-BATOE.
SAPOEMENA EN KAJA.
Naar een ontwerp van den auteur geteekend door J. BRONNER.

INDISCHE REISHERINNERINGEN

DOOR

JHR. DR. H. M. VAN WEEDE

MET 207 AFBEELDINGEN MEEST NAAR PHOTO'S VAN DEN SCHRIJVER

HAARLEM
H. D. TJEENK WILLINK & ZOON
1908

waarbij pianola, grammophon en phonograaf in werking traden, duurde tot elf uren. Wij trokken ons toen in het voor ons bestemde paviljoen terug, waar alles voor ons verblijf in de beste orde was gebracht.

Evenals de andere „grands seigneurs” uit de Preanger, is R. A. Aria Prawira een groot liefhebber van de jacht, een bedrijf waartoe het Preangerlandschap zich zoo bij uitstek leent. Aangezien echter, volgens zijn zeggen, nog slechts zijn hoofd en zijn hart jong zijn gebleven, kan hij zich niet meer wijden aan zijne vroeger geliefkoosde uitspanning. Wanneer een inlandsch Regent op jacht gaat, brengt dit mede dat een groote stoet gasten, met bedienden en paarden, voor eenige dagen den jungle intrekt, voorzien van het grootste comfort, en van allerlei zaken, die in het veld als weelde kunnen gelden. Er wordt dan met honderden drijvers gejaagd, en naar men mij zeide, op alles geschoten, zonder onderscheid van geslacht, van leeftijd, en van trophéeënwaarde. Zoo krijgt men, op eene volgens onze begrippen vrij „unwaidmännische” wijze, een groot totaal aan wild op het tableau. Voor de ambitie van den gastheer schijnt het hooge cijfer echter het voornaamste te zijn. De galerijen van den Regent, naast zijne eetkamer gelegen, zijn met tal van trophéeën van rhinocerossen, bantengs en herten versierd. Vele Europeesche toeristen werden door hem ter jacht genoodigd, o. a. een der beste kogelschutters van ons werelddeel, Aartshertog Frans Ferdinand van Oostenrijk-Este, wiens naam bij de Preanger sportlieden beroemd is gebleven.

Den dag na onze aankomst toonde ons de Regent nog eenige bijzonderheden in zijne woning, en bezochten wij de inlandsche buurten van Tjandjoer, eene plaats bekend door de omstandigheid, dat de Soendaneesche vrouwen daár het mooist heeten te zijn. In den namiddag namen wij afscheid van onzen vriendelijken gastheer en reisden wij terug naar Sinagar, wederom via Soekaboemi. Het

gedeelte van den weg dat wij aflegden, is een der schilderachtigste van de geheele lijn, uithoofde der steeds afwisselende vergezichten over de Preanger berghellingen en sawahs en op diep gelegen rivierbeddingen, waarover hooge bruggen den trein voeren.

Den avond voor mijn definitief vertrek uit Tjisalak noodigde Boreel een viertal heeren uit den omtrek ten eten. Na afloop van het maal stelde de gastheer ons voor, de koffie in de uitzoekloods der fabriek te gaan drinken, waar op zijn initiatief eene tandakpartij zoude plaats vinden. De notabelen van het oord, onder wie de assistent-wedānā met echtgenoot, verschillende inlandsche dames uit den omtrek, en vele anderen, waren reeds bij onze aankomst in de helder verlichte ruimte om de gamelan ¹⁾ geschaard. Voor ons stonden, tegenover de gamelan, leuningstoelen gereed, met een tafel in het midden, waarop verschillende ververschingen.

Weldra deed het orkest zijne rhythmische en klagende, doch tevens boeiende melodieën hooren en de twee danse-ressen, die voor de gamelan gezeten waren, traden op. Het behoort op Java van oudsher tot de goede vormen dat de inlandsche gastheer bij zulke gelegenheden mede danst, en vele Europeanen volgen die gewoonte. Heeft men zich gedurende eenigen tijd van dezen plicht der hoffelijkheid gekweten, dan trekt men zich terug, de „slendang” of lange sluier, dien men bij het dansen gebruikt, wordt onder gracieuse gebaren aan een ander overgegeven en deze moet inspringen. Kan of wil hij dit niet, zoo geeft

¹⁾ De gamelan is een Javaansch orkest van tokkel- en strijkinstrumenten. Een ander orkest, de angkloeng, hoort speciaal in de Soendalanden thuis. Hierbij zijn de muziekinstrumenten van met gaten doorboorde bamboekokers gemaakt, die met horizontale latjes tezamen gehouden worden. De kokers zijn van verschillende grootte, waardoor zij de verschillende toongamma's geven; men bespeelt ze door de instrumenten te schudden of te slingeren. (Encycl.)

hij een geschenk aan de danseressen. Van de vele nationale dansen die ik in Europa en in Voor-Indië zag uitvoeren, vond ik er geen' enkelen zoo schoon en zoo artistiek als die, welke men op Java te aanschouwen krijgt. Bij geene andere blijven de lijnen van het lichaam in zoo volmaakte harmonie met elkaar, en al schijnen ook de bewegingen der goed geschoolde Javaansche danseressen minder levendig dan die der Spaansche of der Moorsche, zij zijn bevalliger door zuiverder afwerking en zij volgen zich geleidelijker op.

Dien avond was ik de eenige, die de „invitation à la valse” met bare munt moest beantwoorden. De overige heeren dansten met animo en veel kunstvaardigheid mede, ofschoon de hoogere techniek der zaak, b.v. het horizontaal heen en weër bewegen van hals en hoofd, hun nog niet volkomen eigen was.

Buiten ons lokaal in de passerloods, werd intusschen voor het vermaak der mindere bevolking gezorgd en zoo duurde dit landelijke feest tot zes uur 's morgens voort, waarna wij ons ter ruste begaven.

Om afwisseling te brengen in het leven van de inlanders der plantage, organiseert Boreel om de veertien dagen wayangvoorstellingen, gegeven door een rondreizend artiest (dalang). Deze beweegt met duim en wijsvinger houten marionetten, achter een geïmproviseerd tooneel, terwijl zich onder het opzeggen van den tekst de gamelan doet hooren. Het geheel is een der jongste vormen van het wayang spel. De voorstellingen van oud-Javaansche mythen, Maleisch-Polynesische mythen, en Indische sagen, ontleend aan de Sanskrit literatuur en waarbij schaduwbeelden worden vertoond, ziet men thans, naar ik meen, minder. Voor den vreemdeling is het, bij onvoldoende kennis van 's lands sagen en legenden, eenigszins moeielijk den draad van het verhaal te volgen, te meer daar een en dezelfde

intrigue verschillende voorstellingen in beslag neemt.

Deze laatste boeiden mij dus slechts in mindere mate, maar sterk voelde ik mij aangetrokken door de zachte muziek, welke de gamelan ons had doen hooren, en die voor mij zoo geheel nieuw was. Vooral op eenigen afstand vernomen, brengen de eentonig-klagende harmonieën, welke de inspiratie der inlanders aan hunne instrumenten weet te ontlokken, een diepen indruk te weeg. Tusschen de palmen, in de geheimzinnige stilte van een Indischen nacht, schijnen zij den geest naar andere werelden te verplaatsen. Treurige gewaarwordingen nemen de overhand, en in het oog der verbeelding zinkt al het tastbare rondom weg, als in een droom der eeuwigheid. Zeven maanden nadat ik Tjissalak had verlaten, hoorde ik wederom een gamelan. Het was op Bali, den 20sten September. Den Pasar was genomen. Twee vorstengeslachten hadden met hunne getrouwen den dood gezocht en gevonden; een drama, ontzettend in zijne onvermijdelijkheid, was afgespeeld. Bij de roode weërkaatsing der vlammen, door den vijand ontstoken, scheen de zon in bloed onder te gaan. Geen juichkreet werd in ons bivouak vernomen, want de vreugde, die zich anders na overwinningen openbaart, was verstomd onder den indruk der tooneelen van den afgelopen dag. Maar op eens werd die stilte door weemoedige tonen afgebroken. Eenige Javaansche soldaten hadden in den poeri waar wij lagen, den vorstelijken gamelan gevonden; zacht, bijna schuw, vingen zij aan de instrumenten te bespelen, en op dat oogenblik scheen het mij toe als hoorden wij een doodenlied: de laatste klacht van allen die daar hadden geleefd en geheerscht. Die gamelan was als het ware de tolk van hun afscheid; hij gaf in zijne melodieën de stervensgedachte weër van een oud en edel ras, waarvoor naar diens eigen oordeel geen plaats op aarde meer was overgebleven.

nomen, wisten dan ook spoedig mijn vertrouwen te winnen. Een hunner was voortdurend bezig water uit de boot te scheppen. Te twee uren zeilden wij de diepe, stille baai aan de westkust van Bali binnen, waar de grens ligt tusschen de afdeelingen Boeléleng en Djembrana. Overal was die kust met bako-bako ¹⁾ bedekt, en een geheel eind moesten wij door het water loopen om het droge bosch te bereiken. De kuststreek is laag en met struikgewas en hooge palmen begroeid, te midden waarvan zich hier en daar open plekken met gras bevinden. Daarachter ontwaart men de meer landinwaarts gelegen bergen die zich plotseling uit de laagte verheffen. De natuur heeft hier verscheidene inhammen gevormd, die tot diep in het land doordringen en uiterst schilderachtig zijn.

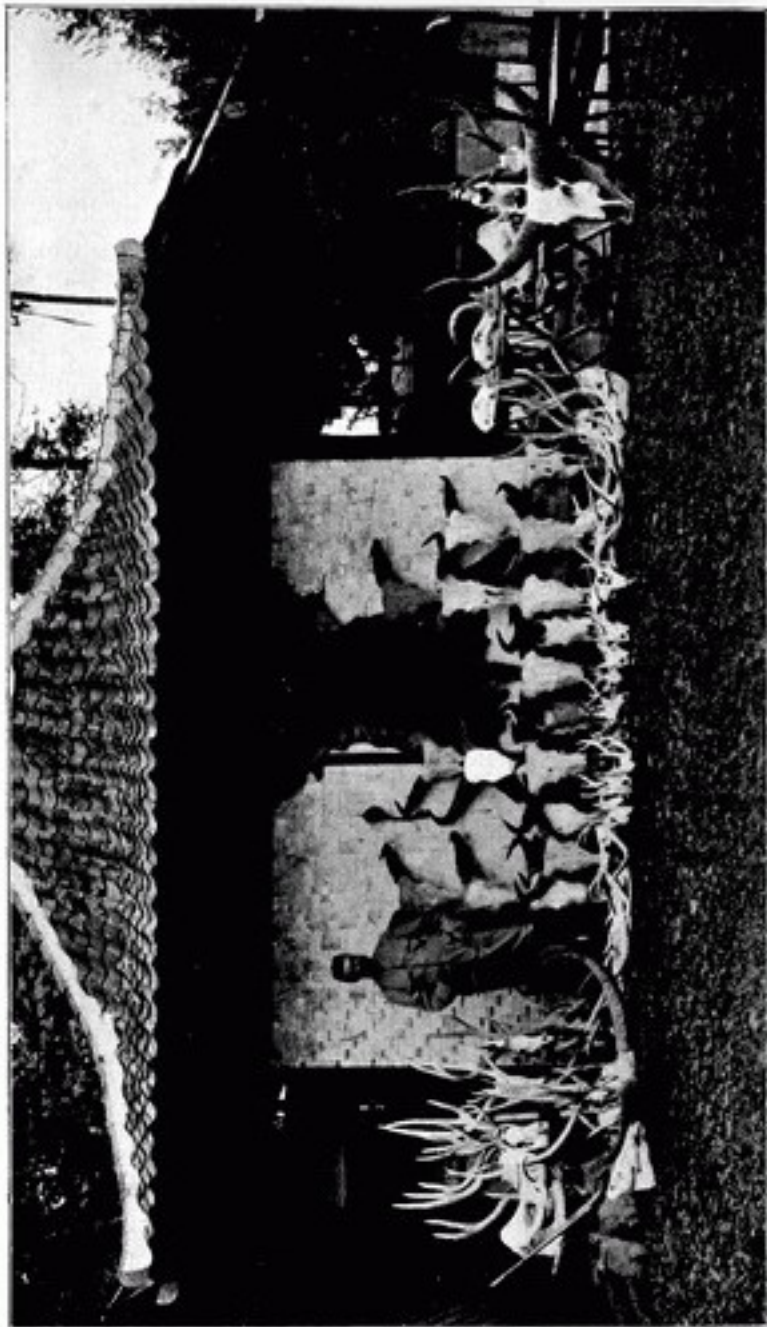
De jachtmethode die wij thans in toepassing brachten, kan als volgt worden beschreven: tegen den middag trekt men een paar kilometers ver het bosch in, waar men naar tijgersporen zoekt, en op daartoe geschikte plaatsen de prooi uitzet. Is den volgenden dag een versch tijgerspoor aanwezig, zoo brengt men den nacht in een boom door, dicht bij de plaats waar het spoor gevonden is, na er eene nieuwe prooi te hebben vastgebonden. Deze jacht vergt dus meer geduld dan krachtsinspanning, en laat veel tijd voor bespiegelingen over. Reeds den eersten avond hoorden wij op ongeveer een kilometer afstand het „ouaouh” van een tijger, zonder dat wij echter zijn spoor konden vinden. Toen wij, na eene lange wandeling, door de dichte bosschen aan de baai waren teruggekeerd, vernamen wij een tweede gebrul, maar ook dit bracht ons niet nader tot ons doel. Wij keerden dus door het water wadende

¹⁾ Bako-bako zijn boomen en heesters tot de rhizophoren behoorende, die gevonden worden aan het strand, waar zij gewoonlijk landaanwinning veroorzaken, doordien de uit hunne takken nederhangende luchtwortels zich weder in het slijk vasthechten, en op hunne beurt nieuwe planten doen uitspruiten. (Encyclopaedie.)

naar onze booten terug, en nuttigden in de schemering, na ons verkleed te hebben, onze rijst met lombok. De latere avond bood weinig afwisseling aan; het gekabbel van het water tegen de prauwen was alles wat men in de stilte vernam. Des nachts wachtte ons een vreemdsoortig schouwspel: duizenden groote vleermuizen trokken ons met richting naar het westen voorbij; van haren vleugelslag was niets te hooren, en zoo brachten deze wezens, die slechts met het oog konden worden waargenomen, een spookachtigen indruk teweeg.

Den derden dag verlieten wij onze ankerplaats, om door de straat Bali de noordkust van het eiland te bereiken, waar wij in den loop van twee weken verschillende punten bezochten. Het verstgelegene daarvan, Goenoeng Goendoel, was het eerst aan de beurt, en mijne jagers stelden er zich veel van voor, te meer daar ook verwilderde karbouwen zich in die streek ophouden. De uitslag bleef echter beneden de verwachting, en na twee dagen vertrokken wij naar Banjoeweda, waar wij op het strand aan de open zee landden. Het zeil van eene der prauwen werd tot tent vervormd en ik lag daaronder veel te lezen, nadat wij 's ochtends en 's avonds tevergeefs naar versche tijgersporen gezocht hadden. Gedurende onze wandelingen zagen wij eene menigte apen, en ook herten; fraaie exemplaren van laatstgenoemde diersoort kwamen echter slechts zelden onder ons bereik.

Van Banjoeweda ging het nu verder naar Moeteran, waar wij, na door windstilte opgehouden te zijn, des nachts te drie uren landden op een rif, 100 meter van de kust gelegen; wij vernamen daar tijgergebrul, en om het wild niet te verjagen, was het dus raadzaam niet aan wal te gaan alvorens het terrein te hebben verkend. De inlanders sloegen mij voor den nacht door te brengen op het rif, dat niet veel meer dan twee voet boven water uitsteekt. Aanvankelijk gaf ik er de voorkeur aan in de prauw te

Jhr. W. Boreel te midden zijner trophées.

XIV

DE GROOTE JACHT OP JAVA.

De jacht waaraan ik thans een tweetal weken wijdde, gold eene wildsoort die voor ons Nederlanders een eigenaardig belang oplevert, als zijnde bijna uitsluitend in onze koloniën vertegenwoordigd. De wilde runderen, bekend onder den naam van bantengs, komen hoofdzakelijk op Java voor; in het oog van den jager bezitten zij eene groote aantrekkingskracht, niet alleen door de emoties waarop zij hem nu en dan onthalen, maar ook uithoofde der fraaie trophéeën welke de horens der stieren vormen. De bekoringen van het landschap waar zich de bantengs ophouden, dragen er harerzijds toe bij, de jacht op deze laatste tot eene der schoonste te maken die Indië biedt, wel waard om de aandacht van het groene gilde ten onzent te trekken.

Voor de bantengjacht zijn de maanden Juni, Juli, en inzonderheid de maand Augustus het aangewezen seizoen. Menig reiziger die hiermede geene rekening hield, en die zijn geluk in het ongunstige, d. i. in het natte jaargetijde beproefde, keerde onverrichter zake uit den hoogen alang-alang terug: Zoo ook Aartshertog Frans Ferdinand van Oostenrijk—Este, anders een der meest begunstigde discipelen van St. Hubertus. Het trof dus goed dat wij den 5den Augustus naar de Preanger Zuidkust konden ver-

blijven, maar lang kon ik dit niet uithouden, want door de sterke deining van het water stootte de prauw nu en dan zoo hard tegen het rif aan, dat het mij onmogelijk was eenige rust te genieten.

Den volgenden morgen sloegen wij ons kamp op in een klein ravijn niet ver van de kust, waar wij een poel aantroffen die, naar de aanwezige sporen te oordeelen, door de herten bezocht werd. De tijgers hielden zich in dit seizoen blijkbaar nog hooger in de bergen op, waar het uiterst moeilijk is ze aan te treffen, en het gebrul dat wij hadden gehoord, moest door een zwerper zijn uitgestooten, op wiens gangen geen peil was te trekken. Doch mijne mannen gaven den moed niet op; zij wisten nog andere, gunstiger plekken, en na zoet water te hebben geschept voor de verdere reis, gingen wij dus weer scheep, om na een snikheeten dag op de onbeweeglijke zee, den diepen inham van Aër Panas binnen te stevenen. Daar was het veel koeler; aan weerszijden verhieven zich kale rotsachtige heuvels, en al kronkelende nam de baai ten slotte den vorm aan van een klein maar schilderachtig meer. Heerlijke zeetuinen waren daar op een paar voet diepte te zien; rood, geel en paars schitterden zij op den bodem van het water, als een verzonken schat. Bij een groep hooge boomen aan het einde der baai, sloegen wij ons bivouak op. Terwijl wij ons te Banjoeweda vergenoegd hadden met een stuk zeildoek van de prauw als afdak tegen den regen, en met een tichar op den grond om op te liggen, werd te Aër Panas door mijne begeleiders een langwerpige afdak vervaardigd van palmbladen, op stokken bevestigd, terwijl het zeil voor de zijwanden werd gebruikt; wij sliepen naast elkaar, ik aan den rechtervleugel, en één man hield steeds met geladen geweer de wacht. Eene geheele week bleven wij hier, en ik kan getuigen dat het mij na afloop daarvan speet deze schilderachtige eenzaamheid te moeten verlaten. De sport bestond, zooals

ik reeds zeide, hoofdzakelijk in het zoeken van sporen; iederen morgen gingen wij naar onze aangebonden schapen kijken; doch gelukkig voor deze vertoonde zich nooit een carnivoor, en huppelden zij na afloop van den tocht weer even vroolijk op het plein te Banjoewangi rond, als te voren. Na de afwezigheid van tijgers te hebben geconstateerd, gingen wij op herten uit; de natuur was heerlijk. Steeds hadden wij uitzichten op de bergen. Bij afwisseling doorkruisten wij den alang-alang, of liepen wij langs het strand, waar allerlei vreemde schelpen te zien waren. Honderden apen sprongen voor ons uit of schreeuwden ons van uit de boomen onverstaanbare verwenschingen toe. Ook voerde ons pad soms over kale, zandige plekken te midden der bosschen, welke vroeger door het zeewater waren bedekt geweest, en waar dientengevolge niets groeide. Verscheurde geraamten van reeën en van zwijnen leverden het bewijs der aanwezigheid van het roofgedierte, dat wij met zooveel volharding zochten. Nu en dan zagen wij groote koppels herten grazen, die ons echter spoedig bemerkten en met hooge sprongen vluchtten, telkens stilstaande om ons nog eens op te nemen. Na drie uren des namiddags trokken wij ons geregeld terug in onze tent om eventueel de tijgers niet te verontrusten; ik had dan ruimschoots tijd om over mijne tekortkomingen na te denken, want de tijgers bleven zich schuil houden, doch met een heerlijk uitzicht op de baai, welke ingang achter heuvels verborgen was, liet ik mij die gedwongen rust gaarne welgevallen. Menig uur heb ik daar gelegen in de primitieve tent, met mijne vijf inlanders als eenig gezelschap. Allengs voelt men zich in zulk eene omgeving meer en meer thuis; afgesloten van de wereld, begint men haar gaandeweg minder te missen, en vereenzelvigd men zich meer met die natuur, welke door hare warmte en door hare bekoringen de lust wegneemt om haar te verlaten.

eenvolgens zouden bejagen, om niet door een ordeloos stelsel reeds de eerste dagen eene algemeene onrust onder het wild te veroorzaken. Verliest men deze voorzichtigheidsmaatregelen uit het oog, dan trekt het zich al spoedig diep in de bosschen terug, en de kansen op succes verminderen.

De bantengs, wel te onderscheiden van de wilde buffels of karbouwen, bereiken eene aanzienlijke grootte. Door Boreel werd er een geschoten die ter hoogte van de schoft 5.6 Rijnl. voeten mat. De stieren zijn reeds op jeugdigen leeftijd zwart en hebben witte voeten; de horens steken bij het kalf zijdelings naar boven, en bij den volwassen stier horizontaal eenigszins achterwaarts, zóó dat door hare cirkelvormige ronding de punten ervan vóór het hoofd weer naar elkaar toegebogen zijn. Meestal zijn de horens zwart, soms ook gedeeltelijk geel; beweerd wordt dat dit laatste bij de oudste of bij de meest agressieve stieren het geval is. Op het voorhoofd zijn zij verbonden door een dikke, hoornachtige eeltkorst, die bij oude stieren wit is. De koeien zijn veel kleiner, en lichtbruin van kleur, zij hebben korte, rechtopstaande horens. Op het schieten er van is te Tjekapoeh eene boete gesteld van 500 Gld.; slechts de „Altthiere”, de oude koeien die voor de fokkerij geene waarde meer hebben, worden als schadelijke elementen verwijderd.

De bantengs hebben uitstekende reuk-, gezichts- en gehoorvermogens; zij zijn schuw en toonen zich op eenige uitzonderingen na alleen dan gevaarlijk wanneer het solitaires zijn, als zij aangeschoten worden, en als zij zich plotseling dicht bij den jager geplaatst zien. Een mijner vrienden, Jhr. P. A. Godin de Beaufort, die in 1905 te Tjekapoeh joeg, schoot op den grooten tegal Pamindangan van achter een struik op 100 pas een bantengstier uit eene kudde van veertien stuks. De overblijvenden, niet

wetende van waar het schot kwam, stormden in attaquegalop recht op den jager los, die een oogenblik midden in het gedrang stond. In zulke gevallen loopt men kans een zijdelingschen stoot te krijgen, en kan men slechts trachten door te bukken of door onbeweeglijk te blijven aan de aandacht der woeste dieren te ontgaan.

Te Tjekapoeh zijn ook nog zes à acht badhaks, welke echter worden beschermd van wege hun gering aantal. Verder zijn er Sumatra'sche herten en „spotted deer” ingevoerd; ook vindt men er gewone herten, talloze wilde zwijnen en pauwen, de eigenaardige neushoornvogels, wilde kippen en boschkwartels. Het roofgedierte is er door eenige tijgers vertegenwoordigd. De mindere wildsoorten schoten wij slechts dicht bij huis. De bantengs bleven hoofdzaak.

Iederen morgen te drie of te vier uren trokken wij ons jachtparadijs in. Tenzij wij den geheelen dag uitbleven, keerden wij voor de rijsttafel terug en zoo mogelijk werd er dan om twaalf uren gebed. Dat ons samen zijn in het jachthuis, zoowel 's middags als 's avonds bij het eten, van het gezelligste was, behoeft niet gezegd te worden: elke dag leverde stof op voor onuitputtelijke gesprekken. De drie eerste dagen kregen wij niets; den vierden dag kwam Boreel thuis met den kop van een ouden stier, dien hij nog juist voor het invallen der duisternis in het dichtst van het bosch had geschoten. 's Daags daarna legde ik op zoo meter van huis een hert, een goeden zesender, neer. Overigens was het geluk mij in den beginne niet gunstig, en mijn zware dubbele buks kal. 577 scheen mij slecht te hanteeren, want ik schoot achtereenvolgens een middelmatigen en een prachtigen stier mis. Wellicht had de omstandigheid dat het mijne eerste bantengs zouden geweest zijn, eenigen invloed op de kalnte van mijne hand; hoe het zij, een onverwacht intermezzo kwam nog de kroon op mijn tegenspoed zetten. Op een middag, bij de

rijsttafel, werd ons plotseling door een jongen onder teekenen van groote opwinding gemeld, dat een stier op 80 pas van het huis stond en gemakkelijk te schieten was. Op te vliegen, naar het geweer te grijpen, en den man te volgen, was voor Boreel en voor mij het werk van een oogenblik. In de haast ontschoten mij de sloffen, en op bloote voeten rende ik hem achterna. De geheele inlandsche bediendenschare stond bij de keuken naar den kant te turen waar het wild gezien was, en de zenuwachtigheid die zich van allen had meester gemaakt, scheen zich ook aan de honden mede te deelen, althans een vervaarlijk geblaf weerklonk rondom het huis. Intuschen waren mijn begeleider en ik reeds den alang-alang ingeloopt, terwijl Boreel was achtergebleven; van pijn aan de voeten, en van al de doornen die ik er later uit moest halen, voelde ik niets, en het maakte zelfs geen indruk op mij dat mijn sarong losging en ik hem weldra geheel kwijt raakte. Mijn snelvoetige gids was altijd tien pas voor mij uit, en zag telkens het beest, dat echter steeds weër was verdwenen als ik hem inhaalde. En zoo ging het ongeveer een halven kilometer voort, totdat alle hoop moest worden opgegeven en ik mij van den toestand bewust begon te worden: de stier wég, en ik, geheel buiten adem, met mijn geweer in den arm, en met een kort flanellen buisje als eenige lichaamsbedekking aan, midden in den rimboe! De terugtocht duurde driemaal zoolang en deed zeker tienmaal zooveel pijn als de hoopvolle opmarsch.... Bij de keuken werd ik met schaterend gelach begroet, en slechts de caricaturist ontbrak om een schets te maken van deze episode, onder het motto "a bull in sight!"

Den 12den Augustus brak ik des morgens te drie uren naar tegal Saboek op, waar ik den geheelen dag bleef; ik had een etensdrager medegenomen en maakte daar een heerlijk middagslaapje in de schaduw van een palmboom.

Des avonds bevond ik mij reeds op den terugweg, toen Pa Sdi, mijn spoorzoeker, voor zich uit wees en plat op den grond ging liggen; ik deed hetzelfde, en tegelijk zagen wij in de schemering, op 100 meter, drie bantengs uit het bosch te voorschijn treden en den steilen tegalrand beklimmen. De derde was donkerder dan de beide andere, en moest dus een stier zijn. Ik schoot, doch hield iets te veel voor, en legde het dier op de plaats neer door het

Onze keuken te Tjekapoeh.

in het hoofd te treffen, hetgeen de trophée eenigszins beschadigde; het was een jonge stier, en ware het niet mijn eerste geweest, zoo zoude ik het sterk betreurd hebben hem niet te hebben laten leven. Eigenaardig was het te zien hoe de inlanders die mij vergezelden, na eerst den banteng de keel afgesneden te hebben — een mohamedaansche culinaire maatregel — als gekken om het doode beest tandakten en sprongen, eene vertooning die mij aan den krapan te Sitoebondo herinnerde. Bij mijne thuiskomst dronken wij voor de tweede maal champagne: mijn gastheer had n.l. voor ieders éérsten stier een flesch

van dat vocht medegenomen, en zelden smaakte het mij beter dan dien avond. Den volgenden dag werd door de koelies het vleesch aan stukken gesneden, en met het hoofd en de huid naar huis gebracht; van het vleesch werd heerlijke biefstuk gemaakt en deng-deng (gedroogd vleesch) voor al de ter plaatse aanwezige inlanders.

Twee dagen later was het geluk mij wederom gunstig. Den middag had ik met Olif en Pa Sdi op de loer gelegen op een der kale heuvelruggen van tegal Yonplong, waar volgens de overlevering der inlandsche jagers nog nooit iemand kans had gehad en ook niemand ooit iets zou schieten. Eene aanhoudende stortbui had ons daarbij verrast, maar wij bleven volhouden tot aan het vallen van den nacht; een oogenblik voordat deze aanbrak, verscheen er een vijftal koeien beneden aan den rand van het bosch, en twintig pas daarachter vertoonde zich weldra een kapitale stier. Met inachtneming van den regel „Berg runter, schiess unter” nam ik, liggend opgelegd, het onderste gedeelte der schoft op het vizier, de kogelslag was hoorbaar, en de stier verdween in woeste vaart met de koeien in het bosch. Vijf minuten daarna gingen wij zoeken en vonden zonder moeite het bloedspoor. Olif wilde nu de vervolging uitstellen tot den anderen dag, daar het vrij donker was geworden en men in het dichte bosch gevaar liep op korten afstand door het aangeschoten stuk te worden overvallen.

Een paar passen, die wij de struiken in deden, bleken inderdaad voldoende te zijn om den stier die vlak bij was blijven staan, hoorbaar te doen snuiven, waarop een dof gebrom gepaard met het breken van takken volgde. Daar wij niet wisten in welke richting het dier zich bewoog, sprongen wij in allerijl terug, om ons achter een paar boomen veiliger op te stellen; spoedig was er echter niets meer te hooren, de nacht viel in, en de raad van Olif moest worden opgevolgd. Des morgens

vroeg namen wij het spoor weder op, en gingen het van zes tot elf uren na. Dikwijls stond ik verbaasd over den scherpen blik der spoorzoekers, die den verloren voet telkens weer wisten te vinden, maar toch scheen het soms alsof alle hoop moest worden opgegeven. Eens was de stier met eene kudde samengekomen bij welke zich nog andere stieren bevonden, en dat maakte de zaak uiterst ingewikkeld, te meer wijl het bloedspoor nagenoeg had opgehouden. Honden waren medegenomen, doch echte bloedhonden bestaan er op Java niet en de onze waren slechts bruikbaar om den stier te vervolgen en tot staan te brengen wanneer men hem tot dichtbij genaderd was. Tot elf uren bleven wij aan het werk, toen wij plotseling op een heuvelrug eene geheele kudde bantengs opdeden, die in de laagte verdween; onderscheiden konden wij zeter nauwernood, maar op de plek waar zij gestaan hadden, vond een der inlanders bloed. De gewonde stier was er dus bij. De honden werden losgelaten en toonden, door hun geblaf dat zich snel verwijderde, de richting aan; wij hen na, zoo hard als het bamboewoud het toeliet, totdat zij buiten bereik van ons gehoor waren, en wij buiten adem bleven staan. Er schoot nu niets anders over dan het spoor op te zoeken, dat duidelijk te zien was tengevolge van het snelle tempo der kudde welke naar gissing uit acht stuks bestond, en dat naar een kleinen modderpoel leidde waarin een greppel uitliep. Bij den poel deed zich een gunstig verschijnsel voor: de gewonde stier was er alleen geweest en had zich dus van de kudde afgescheiden. Nu ging het, met het kapmes voorop, in colonne-met-éénen door het dichte bosch, in de door hem gekozen richting verder, maar ternauwernood hadden wij den poel verlaten, of opeens weerklonk alarm aan de achterspits en hoorden wij op vijftien pas den stier snuiven en door de takken heenbreken. Eene paniek ontstond, zoodat al mijn achterlieden reeds verdwenen waren toen ik hun wilde toeroepen mij

vrij schot te laten; inmiddels baande zich de stier een weg naar ons toe, maar voordat hij over den greppel was kon ik hem neerleggen. Dat bij zulke gelegenheden de slecht of niet gewapende inlanders handig zijn in het zich uit de voeten maken, is begrijpelijk, en ik kon mijne bewondering over hunne vlugheid niet verzwijgen, toen ik na mijn schot nog slechts een paar kleedingstukken op den grond zag liggen, doch mijne

Op weg naar Karambangan.

begeleiders hoog in de boomen hoorde juichen. Ook bij dezen stier werd de algemeene vreugde door jubel en getandak gestaafd; het was een prachtig exemplaar, van groote afmetingen, met wijd uitlopende gele horens.

Wie volgens de hier beschreven methode op groot wild joeg, deed ook de ondervinding op, dat elke ontmoeting daarmede een verschillend karakter draagt. Dit laatste bleek mij wederom op eene jacht die ik kort na het schieten van mijn tweeden stier ondernam, in gezelschap van

den opziener Olif, van den spoorzoeker Pa Sdi en van eenige jongens. Den 16den Augustus waren wij des avonds naar de zeekust bij Batoe Noengoel gewandeld, om er te overnachten in eene keet, die nabij het strand in een boom gebouwd was. Door middel van een vier meter hooge ladder bereikten wij deze slaappleats, welke uit aaneengevlochten staken bestond en waar juist ruimte genoeg was voor zes man om in één gelid te liggen; na onze provisiën te hebben opgemaakt, legden wij ons ter ruste, terwijl alleen Pa Sdi nog een tijdlang rechtop bleef zitten, om zijne avondgebeden te prevelen.

Den 17den 's ochtends vroeg, kropen wij uit ons verblijf, daalden van den hoogen boom af, en sloegen de richting in naar tegal Karambangan. Eerst ging het langs het strand, toen een klein eind door zee, en eindelijk over eene reeks van kliprotsen naar de steile, met bamboedoeri begroeide kust. Wij kwamen daar op een versch spoor dat dicht langs de kust door het bosch voerde, en volgden het gedurende eenige minuten zonder geluid te maken, aan het hoofd Pa Sdi, ik achter hem, daarna Olif met de drie dragers. Het spoor was duidelijk en groot. Ik hield het geweer geveld, gereed om te schieten, tot op het spannen der hanen na, wat in de rimboe gevaar had kunnen opleveren. Eensklaps stond Pa Sdi stil, en staarde zonder een woord te zeggen voor zich uit, waarop ik een grooten stier bemerkte, die half links van ons afgewend, op ruim tien passen in de dichte struiken graasde. Ik schoot, de stier brak woest door de krakende takken heen, en liep naar rechts op den oever af, waar hij wenden moest; toen de rook van het schot optrok, zag ik hem op ongeveer tien pas recht op ons afkomen. Een mijner volgelingen zat terstond in een boom, en een tweede verschanste zich daarachter, maar Pa Sdi, die zich reenschap wilde geven van de werking van het schot, verloor daarbij een kostbaren tijd en greep mij nu in zijne ver-

Mijn derde baateng.

hart riep Olif uit: „God in den Hemel zij gedankt”, en wij hielden vroolijk en blij eene lange bespreking van het gebeurde. De zenuwachtigheid was echter bij de inlanders nog niet geheel geweken, en openbaarde zich daarin, dat zij het geval, hetwelk in hunne verbeelding steeds grootere dimensiën aannam, allen tegelijk herdachten, zoodat geen van hen de anderen kon verstaan. Nog vele dagen later hoorden wij, van uit het jachthuis, onze jongens in de keuken de tot eene heldensage verheven episode beschrijven.

Bij de jacht op rhinocerossen, die veel plaats vindt in Zuid-Bantam, schijnt men dikwijls in zulke „hot corners” te geraten. De rhinocerossen houden zich eenzaam op in het oerwoud, liefst in moerasstreken, waar de terreinbezwaren soms onoverkomelijk zijn, en waar het klimaat aan het fysieke weerstandsvermogen hooge eischen stelt. Zij zijn vrij stabiel, en betrekkelijk gemakkelijk kan men ze op een gevonden spoor achterhalen, indien men aan alle voorwaarden van het „pirschen” voldoet. Zij houden er veel van, om zich in modderpoelen te wentelen of om er in te liggen, en doen dit soms zóó dat slechts een deel van het hoofd zichtbaar is. Wanneer het logge, plumpe dier in een moeras staat, en men het vanaf den drogen bodem te zien kan krijgen, is door een goed gericht schot het succes gewaarborgd, doch eene ontmoeting in het hooge, schier ondoordringbare gras, of terwijl men zelf tot aan de dijen toe in de modder staat, brengt ernstige gevaren mede. Meestal zijn de badhaks zeer schuw, en krijgen zij wind van den jager, dan zoeken zij gewoonlijk hun heil in de vlucht, niet zelden om pas na ettelijke palen weer stil te staan. Soms echter beschrijven zij een grooten kring om den vervolger heen, ten einde dezen op hunne beurt op het spoor te komen en aan te vallen. Waar men in den hoogen jungle tot op korten afstand den rhinoceros moet naderen om hem te zien, en

een ontwijken schier onmogelijk is, daar wordt bij een plotselingen aanval van het woeste beest de toestand hachelijk en is dan het oogenblik gekomen, om met koelbloedigheid en vaste hand een doodelijk schot op het hoofd, den hals of het hart te richten. In zulke omstandigheden doodde Boreel eens een rhinoceros met het tweede schot, dat naast den hoorn binnendrong. Het eerste was door de linkerlong gegaan, doch had het beest niet

„massieve gele horens“ (blz. 387).

neêrgelegd, en zóó dicht was dit laatste hem reeds genaderd, dat hij het vanaf zijne standplaats met den loop van het geweer kon aanraken nadat het was geveld.

De oude Javaansche jacht op badhaks, zooals de inlandsche grooten haar in praktijk brachten, is niet meer in zwang. Zij vond plaats te paard; men zocht het wild op, en hadden de ruiters een badhak op de vlakke in het oog gekregen, zoo verdeelden zij zich in twee partijen, en omsingelden het beest in wijden kring; alsdan naderde men het voorzichtig, tot op korten afstand, waarop de jager

die er toevallig achter kwam te staan, op den rhino lossende, en trachtte hem met de klewang een der achterpezen door te snijden. Een tweede jager deed hetzelfde aan het andere been, en daarop werd de badhak doodgeschoten. Bij elken klewanghouw was het zaak zich door eene korte wending weer uit de voeten te maken; gelukte dit, dan had men op het logge dier, dat zich moeielijk kan omdraaien, een groot voordeel verkregen, doch struikelde of viel het paard bij die beweging, zoo bleef er niet veel hoop op redding over. Het is te betreuren dat de neushoorns in aantal zoo achteruitgaan; inzonderheid is dit het geval met den eenhoornigen *Rhinoceros Sundaicus* op Java. Op Borneo en op Sumatra wordt nog in vrij grooten getale de harige, minder forsche *Cerathorhinus Sumatrensis* aangetroffen, die twee hoorns draagt.

Van alle wildsoorten, die ik zag, blijf ik ten slotte aan den banteng en aan het hert de voorkeur geven, hoe eigenaardig de jacht op olifanten, buffels en andere exotische diersoorten ook zij. Doch de meeste dezer diersoorten hebben hare waarde, en slechts met leede oogen kan men dus het gebrek aan belangstelling aanzien, hetwelk de koloniale overheid, althans nog korten tijd geleden, ten opzichte dier fauna aan den dag legde. Maar al te dikwijls wordt door het publiek in Nederland aangenomen, dat de beteekenis van het jachtbedrijf uitsluitend moet worden gezocht in het jachtgenot; te weinig wordt er gelet op die, welke het als verzamelingsnijverheid bezit, eene bijzonderheid, die, in het voorbijgaan zij het gezegd, misschien eenigen twijfel wettigt aan de bekendheid van sommigen met de statistiek van wildconsumtie en wild-export in de voornaamste staten van Europa.

In onze bezittingen heerscht op het stuk van jacht en fauna, in het algemeen anarchie. Het wild werd in Indië tot voor een tiental jaren als eene „quantité négligeable” beschouwd, en daardoor bevindt zich Java op het punt